

מבט על העוני בחברה הערבית

מחלקה כלכלית חברתית
אוקטובר 2019

מבט על העוני בחברה הערבית

מחלקה כלכלית חברתית
אוקטובר 2019

פרסום זה נעשה בשיתוף פעולה עם:

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung.

The commercial use of media published by FES without written permission by FES is strictly forbidden.

הדעות המובעות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את דעותיה של קרן פרידריך אברט.

שימוש מסחרי בפרסומים של קרן פרידריך אברט ללא אישור בכתב של הקרן אסור בהחלט.

الآراء الواردة في هذا الكتيب لا تعكس بالضرورة مواقف مؤسسة فريدريخ إيبيرت. يمنع بتاتاً أي استخدام تجاري لمنشورات مؤسسة فريدريخ إيبيرت دون إذن خطي.

تم اصدار المستند ضمن مشروع حقوقي مدعوم أيضا على يد:

kerk
in actie

תוכן עניינים

4	הקדמה
6	ממצאים עיקריים כלליים לגבי החברה הישראלית, מתוך דוח העוני של הביטוח הלאומי לשנת 2018
7	מהו עוני- הגדרות:
9	העוני בחברה הערבית
12	נתוני החברה הערבית לפי הסקר החברתי
15	השוואה בין השנים 2016 ו- 2017:
16	השוואה בין החברה הערבית והחברה הכללית בין השנים 2016 ו- 2017:
18	הגורמים לעוני בחברה הערבית:
20	סטטיסטיקות חשובות:
24	השוואה עם ה- OECD
27	תופעות לוואי לעוני, האלימות כדוגמא:
28	דרישות:
29	מקורות:
30	נספחים:

הקדמה

עוני נחשב לתופעה חברתית רב-ממדית, הכרוכה בהפרה של זכויות אדם. ואולם, מצב העוני במדינת ישראל כמעט ואינו זוכה להתייחסות רצינית, היות והוא נמצא בשוליים החברתיים, רחוק ממרכז תשומת הלב ומרכז בעיקר בחברה החרדית ובחברה הערבית. במסמך זה נתמקד במצב העוני בחברה הערבית וזאת בניסיון להביא את חומרת הבעיה אל מוקד העניינים. למעשה לא נחדש הרבה בדוח זה, אך עצם העובדה שעד היום לא חל שינוי משמעותי במצב החברה הערבית, מחזקת את הצורך בקבוצת עבודה אשר תפעל על מנת להביא את נושא העוני אל קדמת הבמה, ליצור שותפויות ולהציע פתרונות ממשיים לשיפור המצב.

החברה הערבית בישראל סובלת מבעיות רבות, שחלקן הן תופעות לוואי לעוני וחלקן גרמו או גורמות לו. מדובר במעגל קסמים שכל חלקיו משפיעים האחד על השני: עוני, דיור, חינוך, בריאות, תחבורה ועוד. החלטת הממשלה הנודעת 922 שאושרה בשנת 2015, אינה כוללת התמקדות בתופעת העוני ולא הוקצה בה כל סכום לנושא. היקף ומורכבות העוני בחברה הערבית מחייבים למעשה את בנייתה והחלתה של תכנית אב בעלת יעדים ריאליים וראיה אסטרטגית, אשר לא תתמקד רק בפתרון עכשווי לבעיה אלא גם תציב בעתיד את החברה הערבית בישראל במקום שווה עם החברה הכללית.

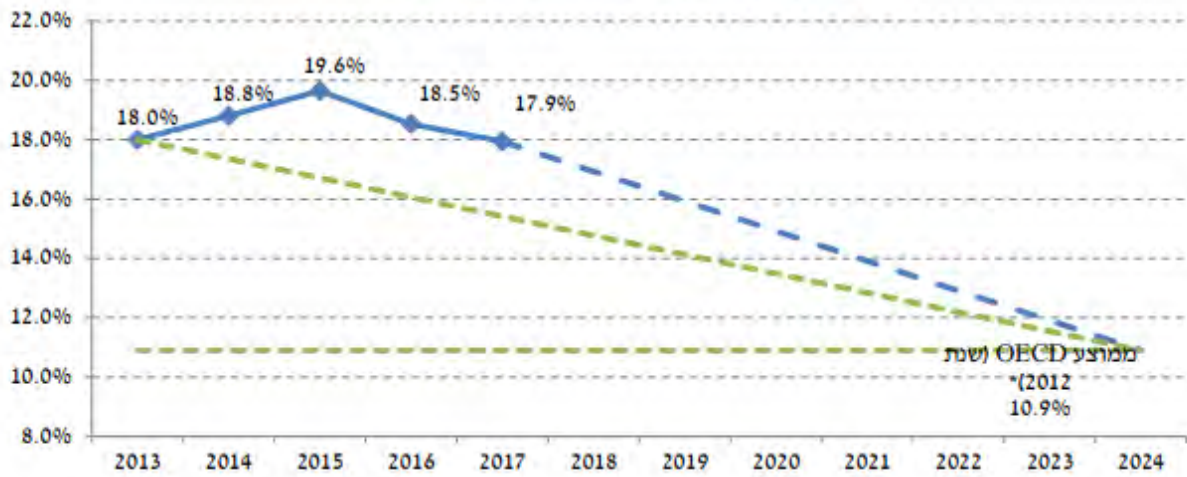
חשוב לציין כי ב-2014, בדו"ח שפירסמה הוועדה למלחמה בעוני¹, פורטו המגמות והסיבות לעוני וכן גובשו המלצות ויעדים לצמצום תופעת העוני², שחלקן - כגון הנגשת מידע בערבית, הרחבת מתן סיוע בשכר דירה ופתיחת מרכזי עוצמה- יושמו. עם זאת, חלק הארי של המלצות הדו"ח טרם יושם וכנראה שהיעד שנקבע אז, שהינו השוואת אחוז העוני לתחולת העוני ב-OECD לשנת 2012 לא יושג, כפי שניתן לראות בטבלה הבאה:

1

<http://molsa.gov.il/focus/documents/%D7%93%D7%95%D7%97%20%D7%94%D7%A2%D7%95%D7%A0%D7%99%2022.6.14.pdf>

² https://www.btl.gov.il/Publications/more_publications/Documents/Veadat%20Allaluf2.pdf

תרשים 13: שאיפת הוועדה למלחמה בעוני, תחולת העוני בישראל ותוואי השינוי הנדרש בו לצורך התגשמות השאיפה (תחולת עוני נפשות לפי הגדרת ה-OECD)

בהתאם לכך ניתן להסיק שגם מגמת השיפור בתחולת העוני בחברה הערבית לא תגיע לאחוז היעד ולפיכך, קיים כאמור הצורך בקביעת יעד בר השגה אשר תכנית מעקב ובקרה בצידו.

ממצאים עיקריים כלליים לגבי החברה הישראלית, מתוך דוח העוני של הביטוח הלאומי לשנת 2018:

מקור הנתונים לחישובים: סקרי משקי הבית הנערכים על ידי למ"ס והכוללים נתונים על הכנסות. הנתונים מעידים כי רמת החיים, במונחים של הכנסה כספית פנויה לנפש תקינה, עלתה ב-2017 ב-4.6% במונחים ריאליים. בהתאם לכך עלה גם קו העוני הנגזר ממנה.

1- ב-2017 ירדה במעט תחולת העוני בקרב משפחות מ-18.5% ל-18.4% וזאת בהשוואה ל-2016.

2- תחולת העוני של נפשות ירדה מ-21.9% ל-21.2%.

3- תחולת העוני של ילדים ירדה מ-31% ל-29.6%.

4- ב-2017 חיו בעוני 466,400 משפחות, בהן 1,780,500 נפשות, מתוכן 814,800 ילדים.

5- תחולת העוני של משפחות, אשר נמדדת לפי ההכנסה הכלכלית שמקורה בשווקים ובניכוי

התערבות הממשלה, ירדה מ-28.8% בשנת 2016 ל-28.4% בשנת 2017.

6- מדד חומרת העוני FGT עלה בין שנת 2016 ל-2017 ב-10%.

7- משקל שכבת הביניים עלה מ-47.9% בשנת 2009 ל-53.4% ב-2017.

8- מדד עומק העוני עלה ב-2017 ב-4.4%. עבודה לא מחלצת מעוני.

מהו עוני- הגדרות:

עוני נחשב למושג רחב מאוד והוא מוגדר בצורה דיפרנציאלית, בהתאם לזמן ולמקום. בספרות המקצועית מורכבים עוני והדרה משלושה סוגים של מחסור:

1. מחסור כלכלי-חומרי (המחסור המרכזי במצב של עוני. נראה לעין ניתן לכימות).
2. מחסור בהזדמנויות חברתיות (הדרה).
3. מחסור בהון סימבולי, משמע בערך חברתי ובכבוד (הדרה).

הבנת סוגי המחסור ודרכי הטיפול בהם מביאה גם להבנה מעמיקה יותר לגבי מצב האוכלוסייה הסובלת מעוני ובפרט כשמדובר במצב אשר נובע ממדיניות סיסטמית המחזקת עוני והדרה. נדגיש, כי סוגי המחסור לעיל משפיעים זה על זה ומזינים זה את זה; כך לדוגמה, המחסור הכלכלי-חומרי מביא לכך שלאנשים יש פחות הזדמנויות לרכוש השכלה, להשתלב בתעסוקה בטוחה, יציבה ומספקת, לגור בסביבת מגורים איכותית ולזכות בבריאות טובה. כתוצאה מכך נוצר למעשה גם מחסור בהון סימבולי ואנשים אלו נתפסים לעיתים כ"נחותים", חסרי ידע וכמי שאשמים במצבם.

עוני כמותי:

לרוב, מדידת העוני מתבצעת בהתאם למדד בשם "קו העוני" אשר נחשב למדד חברתי-כלכלי. מדד זה מתייחס לרמת ההכנסה המינימאלית לנפש, הנדרשת לקיום; אדם או משפחה ייחשבו עניים במידה וההכנסה שלהם נמוכה מקו העוני באופן קבוע.

נכון לשנת 2017, משקי בית אשר נמצאים מתחת לקו העוני הם אלו אשר ההכנסה שלהם נמוכה מהסכומים המפורטים בטבלה הבאה: קו העוני לפי גודל משפחה – 2017³

מספר נפשות	קו עוני למשפחה	תוספת שולית
1	3423	----
2	5477	2054
3	7257	1780
4	8764	1506
5	10270	1506
6	11639	1369

³ דוח העוני 2017 – בט"ל

1369	13008	7
1232	14241	8
1095	15336	9

בנוסף למדידות הרשמיות, מפרסמת בכל שנה עמותת "לתת" גם את דו"ח העוני האלטרנטיבי אשר מתמקד ב"מדד העוני הרב-ממדי". המדד נוצר בעקבות המחלוקת בשאלה האם דו"ח העוני של המוסד לביטוח לאומי אכן מכיל את כל העניים; שכן בסופו של דבר, הרי שברור שאלו הנמצאים מעט מעל קו העוני, גם הם עניים. בעוד שדו"ח העוני בודק רק הכנסה, המדד הרב-ממדי בודק את מידת המחסור בחמישה תחומים הדרושים לקיום בכבוד: דיור, השכלה, בריאות, ביטחון תזונתי והיכולת לעמוד ביוקר המחיה.

לפי נתוני מדד העוני הרב מימדי לשנת 2018, היקף העוני בישראל גדול למעשה ב-30% מנתוני הביטוח הלאומי: בישראל 2.34 מיליון עניים, ולא 1.8 מיליון, כפי שעלה מדו"ח העוני של הביטוח הלאומי ב-2017 - מדובר על הבדל של כ-550 אלף איש. משמעות הדברים הינה שאין זה מספיק רק לחלץ אנשים הנמצאים מתחת לקו העוני, אלא שחשוב ביותר גם למנוע מאוכלוסיה נוספת מלהיכנס למעגל העוני. חשוב לציין כי האוכלוסיה הערבית שאינה מוגדרת כענייה נמצאת כיום ברמת סיכון גבוהה יותר גדול להישאב למצבים של עוני, שכן מעבר ל-50% המוגדרים עניים, יש עוד כ-22% המוגדרים בסטטוס "מעמד ביניים נמוך"; לרוב מדובר באוכלוסייה אשר מאופיינת ביציבות תעסוקתית ואיזון פיננסי אך שאין לה תכנית מגירה למקרי חרום כגון הוצאה גבוהה לא מתוכננת, פיטורין, פטירת המפרנס העיקרי ועוד.

העוני בחברה הערבית

מנתוני הדו"ח שפורסם על ידי המוסד לביטוח לאומי בסוף שנת 2018 ואשר מביא את נתוני העוני לשנת 2017, עולה כי קיים בישראל דיסוננס בין ההצהרה המאקרו-כלכלית, לבין מצב האוכלוסיות המודרות. בפרט אמור הדבר לגבי מצבן של האוכלוסיה הערבית והאוכלוסיה החרדית- הסובלות כיום מעוני בהיקפים הגדולים ביותר. ניתן לראות כי בעוד שהמדדים הכלכליים הלאומיים כגון התל"ג, התמ"ג, התוצר לנפש ועוד, נמצאים במגמת עלייה ניכרת ומתמדת, הרי שקיימת הרעה במצבן של אוכלוסיות אשר סובלות מעוני דורי. מדובר בהרעה במספר המשפחות העניות ובעומק העוני וזאת למרות השיפור הקטן באחוז תחולת העוני הכללית בקרב משפחות בין השנים 2016 ו-2017 (ירידה מ- 18.5% ל- 18.4%). בפועל, עלה מספר המשפחות החיות בעוני מ- 462,100 משפחות ב- 2016 ל- 466,400 ב- 2017. במילים אחרות, בתוך שנה התווספו 4,300 משפחות למעגל העוני.

הדוח מציין במפורש כי מי שלא הצליח להשתלב בשוק העבודה (סובל מחוסר בהזדמנות או בהון סימבולי) נשאר מאחור. הדבר הביא לעליה של עומק העוני⁴ ב- 4.4% ושל חומרת העוני ב- 10%.

ממצאים בנוגע לחברה הערבית, מתוך דו"ח העוני 2018:

- 1- אחוז המשפחות הערביות העניות עמד על 37.4% לעומת חלקן באוכלוסייה – 15% מסך המשפחות.
- 2- הדו"ח מראה על ירידה בתחולת העוני בקרב משפחות ערביות, מ- 49.2% ב- 2016 ל- 47.1% ב- 2017, סה"כ ירידה של 2.1 נקודות האחוז. ואולם, חשוב לציין שבירידה זו מגולמת עליה של תחולת העוני בקרב הערבים הבדואים ואזרחי מזרח ירושלים וזאת לעומת ירידה בקרב שאר האוכלוסייה הערבית. מקור הירידה הינו העליה בשיעורי תעסוקת הנשים הערביות, כמו גם בקבלת קצבאות או העלאתן, ובפרט קיצבת זיקנה.⁵
- 3- במקביל לירידה באחוזי תחולת העוני, הרי שעומק העוני בקרב משפחות ערביות דווקא עלה ב- 2017 ב- 10% וחומרת העוני עלתה ב- 22%, זאת לעומת הנתונים בשנת 2016 (הנתונים הכלל ארציים היו 4.4% ו-10% בהתאמה). בפועל מעיד הדבר על כך שעניים נעשו עוד יותר עניים והתרחקו מקו העוני, דבר אשר מחמיר את מצבם ומקשה על מתן פתרונות.
- 4- ירידה של 3% בתחולת העוני בקרב נפשות.
- 5- ירידה של 2% בתחולת העוני בקרב ילדים.

⁴ הפער הממוצע בין ההכנסה הפנויה הממוצעת של משק בית עני ליקו העוני
⁵ דוח בט"ל, עמ' 14, פרק 3. השפעת אמצעי המדיניות על ממדי העוני

6- חלוקת המעמדות בשנת 2017 ב%:

גבוה	בינוני גבוה	ביניים	בינוני נימוך	נמוך/עני	
0.1	0.7	26.5	22.4	50.3	ערבים
1.9	7.1	53.4	16.4	21.2	כללי

- מהטבלה משתמע כי בנוסף ל-50% המוגדרים עניים, יש 22% נוספים החיים בקרבת קו העוני.
- אחוז מעמד הביניים בחברה הערבית הינו כמחצית מהאחוז הממוצע בכלל החברה בישראל. מאחר ומעמד ביניים גדול וחזק נחשב לגורם חשוב לצמיחה כלכלית (בפרט בשל כוח הקנייה שלו ויכולתו לרכוש השכלה), הרי שבפועל הדבר מפחית מיכולתה של החברה הערבית להתקדם ולצמוח

נתוני החברה הערבית לפי הסקר החברתי⁶

הסקר החברתי הינו סקר שנתי, שמטרתו לספק מידע מעודכן לגבי תנאי החיים ורווחת האוכלוסייה בישראל. הסקר מתייחס בעיקר לנושאים כגון בריאות, דיור, תעסוקה, השכלה, מצב כלכלי, שימוש במחשב ועוד. בפרק זה נציג חלק ממצאי הסקרים אשר בוצעו בשנים האחרונות ואשר מדגימים את מצוקת החברה הערבית, כמו גם את הפערים הקיימים אל מול החברה היהודית. נתונים אלו מוכיחים כי מצב העוני השורר בחברת הערבית, הינו למעשה, תוצאה של הזנחה ואפליה מתמשכים.

להלן ממצאים עיקריים:

5.1 מצב כלכלי:

- הנתונים שהצגנו לעיל מצביעים על שיפור קל במצב העוני בחברה הערבית. עם זאת, בסקר החברתי העידו 55.2% ממשקי הבית הערביים על קשיים בכיסוי הוצאותיהם וזאת לעומת 26% ממשקי הבית שאינם ערבים.
- לפי נתוני הסקר של 2017 הרוויחו 67% מהמשפחות הערביות סכום של עד 7500 ₪ נטו וזאת לעומת 52% מהמשפחות שאינן ערביות.
- מבחינת רמת החיים:

נתונים באחוזים על	קיימת עוזרת	נופש בארץ	נופש בחו"ל
משפחות ערביות	3.4	29.8	31
משפחות לא ערביות	16.4	58.9	49

ניתן לראות כי קיים הבדל אדיר בין רמת החיים של משפחות ערביות לבין זו של משפחות לא ערביות. חשוב להדגיש שכאשר מדובר בנופש בחו"ל, בוחרות בד"כ המשפחות הערביות יעדים קרובים וזולים.

5.2 תעסוקה:

תחום התעסוקה הוא הגורם המשפיע ביותר על מצבה הכלכלי ועל רווחתה של כל משפחה ומכאן, שהוא משפיע למעשה על כלל החברה ועל התפתחותה. מענים רבים לחילוץ מעוני קושרים בינו ובין תעסוקה .

⁶ <https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D7%94%D7%A1%D7%A7%D7%A8-%D7%94%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%AA%D7%99.aspx>

הבעיות המרכזיות הקשורות לתעסוקה בחברה הערבית הן תעסוקה לא איכותית, מחסור בתחבורה ציבורית ומעונות יום, וזאת בנוסף למחסור באזורי תעשייה ותעסוקה נגישה. בסקר החברתי של שנת 2017, הוגדרו 50% מהערבים כמועסקים, וזאת לעומת 66.5% בחברה היהודית. אלא שהפער באחוז המועסקים הוא רק חלק מהבעיה, שכן גם ממוצע ההכנסה בקרב מועסקים ערבים- נמוך משמעותית מזה של המועסקים שאינם ערבים. השכר הנמוך שמשכרים עובדים ערבים בישראל מהווה את אחת הסיבות לעוני בחברה הערבית כולה. לפי נתוני למ"ס, בשנת 2017 עמד השכר הממוצע לעובד ערבי בישראל על 6,896 שקלים בחודש. מדובר על סכום המהווה כ-64.6% מהשכר הממוצע באוכלוסייה היהודית. פילוח השכר לפי מספר שנות לימוד מעיד על כך שפערי השכר בין יהודים וערבים ניכרים בכל הרמות ואף מחריפים ככל שהעובד משכיל יותר; וכך, בעוד שברמת ההשכלה הנמוכה ביותר (0-8 שנות לימוד) ירוויח עובד ערבי כ-87% משכרו של עובד יהודי, הרי שברמת ההשכלה הגבוהה ביותר (16 שנות לימוד ומעלה) יגדל הפער וממוצע השכר של עובד ערבי יעמוד על כ-74% משכרו של עובד יהודי.

5.3 השכלה וחינוך:

השכלה גבוהה - ובעיקר היום - מהווה מפתח לרמת חיים טובה. בהתאמה, מערכת חינוך מיושנת מהווה למעשה גורם מרכזי נוסף לעוני. מערכת כזו מצמיחה פחות אקדמאים ומעודדת פחות יצירתיות, מוטיבציה ונכונות למוביליות חברתית, בפרט בעולם תעסוקה אשר משתנה בתדירות גבוהה. אחוז הזכאים לבגרות בחברה הערבית עמד בשנת 2017 על 64.2% וזאת לעומת 79.5% זכאות בחברה היהודית. בין הזכאים לבגרות בחברה הערבית היה אחוז הזכאות בקרב בנות 73.8% וזאת לעומת 53.6% בלבד בקרב בנים. נתון זה עשוי להעיד על בעיה חברתית, בפרט בחברה אשר המפרנס העיקרי בה הוא הגבר ושרמת הכנסתו, כאמור, הולכת ופוחתת. בנוסף לנתונים אלו חשוב להדגיש גם, שמערכת החינוך הקיימת מצמיחה עדיין אקדמאים במקצועות קלאסיים בעיקר וטרם הצליחה בינתיים להתמודד עם אתגרי עולם התעסוקה החדש; מכאן, שיש אמנם עליה באחוז האקדמאים הערבים לאורך השנים, אך רובם "תקועים" עדיין במקצועות הרחוקים מלהיות מתגמלים או בצמיחה, כגון הייטק או הנדסה. למעשה, אחוז המהנדסים הערבים בתחום ההייטק עומד על פחות מ-4%.

5.4 דיור:

האוכלוסיה הערבית מאופיינת בחוסר נידוד- אין זה נהוג לעזוב יישוב ערבי אחד ולעבור לגור באחר, למעט במקרים של מעבר לערים (נצרת בפרט) או במקרים בהם מדובר על נשים שעוברות בעקבות נישואין. נתוני הסקר החברתי מראים כי ל-88% מהאוכלוסיה הערבית ותק של מעל 20 שנה

באותו הישוב, זאת בהשוואה לאוכלוסייה היהודית, בה עומדים המספרים על כ-50% בלבד. מאז קום המדינה לא הוקם אף לא יישוב ערבי אחד חדש. מכאן, שהאוכלוסייה הערבית בישראל ממשיכה למעשה להתרחב וזאת ללא פתרונות תכנון אשר ייקחו בחשבון את מאפייני האזור. כמו כן, חשוב להזכיר כי גישתה של האוכלוסייה הערבית המוחלשת לפתרונות כגון דיור ציבורי הינה מוגבלת מאוד וזאת משום שהדבר קיים באזורים נקודתיים בלבד (נצרת למשל) ומלאי הדירות קטן מאוד. בנוסף, שירות "סיוע בשכר דירה" הגיע אל החברה הערבית רק בשנים האחרונות וקיים עדיין קושי במימוש זכות זו.

5.5 תחבורה:

מזה שנים רבות שקשה להתנייד מ- ואל יישובים ערבים, בפרט כפרים הנמצאים בפרפריה הרחוקה, ועל אף השיפור שחל בשנים האחרונות -כמות היעדים, תדירות התחבורה הציבורית וזמני מתן השירות עדיין אינם עונים דים על הצורך. הראשונות והעיקריות לסבול מהעדר קיומה של תחבורה ציבורית נאותה הן הנשים הערביות, אשר רק מחציתן מחזיקות כיום ברישיון נהיגה; זאת לעומת כ- 80% מהגברים הערבים. ככלל, 80% מהנשאלים הערבים בסקר החברתי, העידו כי הם משתמשים בתחבורה ציבורית וזאת לעומת 68% מהיהודים. בהמשך לכך אמרו 40% מהנשאלים הערבים, שהם אינם מרוצים מהתחבורה הציבורית וזאת לעומת 28% מהנשאלים היהודים בלבד.

נתוני הסקר החברתי מעידים למעשה ובעקביות, על הסיבות לעוני בחברה הערבית, החל מהיעדר הזדמנויות להשכלה ולתעסוקה שווה וכלה בנגישות לתחבורה ציבורית. היקף ומורכבות העוני בחברה הערבית מחייבים, כאמור, את גיבושה של תוכנית מתכללת ורב שנתית, שתאפשר טיפול אמיתי והוליסטי בשורשי הבעיות ושלא תהיה, שוב, רק עוד פלסטר תקציבי.

השוואה בין השנים 2016 ו- 2017:

שנה	תחולת עוני כללית	תחולת העוני מסך המשפחות הערביות	עומק העוני	חומרת העוני	כמות משפחות עניות	אחוז משפחות ערביות מסך משפחות עניות	אחוז משפחות ערביות מסך משפחות עניות
				FGT			
2017	18.4	47.1	39.7	21.2	174,600	14.6	37.4
2016	18.5	49.2	36.0	17.4	180,100	14.6	39.0

שנה	תחולת עוני נפשות ערביות	כמות נפשות עניות	תחולת עוני ילדים	כמות ילדים עניים	תחולת עוני קשישים	כמות קשישים עניים
2017	50.3	851100	60.7	404,500	52.5	49100
2016	52.0	861200	61.7	407,100	58.1	48100

נתוני ההשוואה בין השנים 2016 ו- 2017 מעידים על:

- ירידה בתחולת העוני בתוך החברה הערבית ב- 2.1 נקודות האחוז, וזאת במקביל לעליה של עומק העוני וחומרת העוני.
- ירידה במספרן המוחלט של משפחות הערביות החיות בעוני (5,500) וכן ירידה באחוז שלהן מסך המשפחות העניות, ב- 1.6 נקודות האחוז.
- ירידה של 1.7 נקודות האחוז ו- 10,100 נפשות, בתחולת העוני לפי נפש.
- ירידה בנקודת אחוז אחת וב- 2,600 נפשות גם בתחולת העוני בקרב ילדים.
- ירידה של 5.6 נקודות האחוז בתחולת העוני בקרב קשישים, זאת במקביל לעליה של 1,000 איש במספר הקשישים העניים.

מן הנתונים עולה תמונת מצב מדאיגה ולפיה:

- 2 מכל 3 ילדים ערביים נחשבים לעניים
- 1 מכל שני קשישים ערביים נחשב לעני
- 1 מכל שתי משפחות נחשבת לעניה
- 1 מכל שני אזרחים ערביים נחשב לעני

השוואה בין החברה הערבית והחברה הכללית בין השנים 2016 ו-2017:

במבט כללי ניתן להצביע על שיפור במצב תחולת העוני, זאת על אף ההחמרה בעומק העוני ובחומרתו. עם זאת, תחולת העוני בקרב החברה הערבית אינה הולמת את אחוזה באוכלוסיה. בנוסף, ניתן לראות גם כי השינויים באחוזים בחברה הערבית זעומים לעומת השיפור הניכר שחל בשאר המדדים והדבר מעיד על השקעה רבה במלחמה בעוני, באוכלוסיות שאינן ערביות. חשוב לציין כי לפי שיטת החישוב המקובלת ב-OECD, חלה הרעה בתחולת העוני בקרב משפחות ערביות, אשר משתקפת בעליה של 4.7%.

נפשות עניות	אחוז ערביות מהכלל	סך נפשות ערביות עניות	סך נפשות עניות	תחולת עוני לפי OECD 50% חציון	אחוז ערביות מכלל המשפחות העניות	סך משפחות עניות ערביות	סך משפחות עניות	
	47.8%	851100	1780500	40.8	37.4%	174600	466400	2017
	47.8%	861200	1802800	36.1	39.0%	180100	462100	2016
אין שינוי למרות הירידה במספר הנפשות המוחלט	ירידה של כ- 10000				ירידה בין השנים 2016 ו 2017 – אחוז מכלל המשפחות בישראל: כ- 15%			הערות

מספר ילדים ערבים עניים	מספר קשישים ערבים עניים	סך קשישים עניים	אחוז ילדים ערבים עניים מכלל הילדים	מספר ילדים ערבים עניים	סך ילדים עניים	
27.9%	49100	176100	49.6%	404500	814800	2017
28.8%	48100	166900	48.6%	407100	838500	2016
עליה בכמות הקשישים העניים ב- 1000 מלווה בירידה של כנקודת אחוז בחלקם בין הקשישים העניים הנובעת מעלייה כללית של מספר הקשישים העניים	עליה מוחלטת של 1000		עליה באחוז ילדים ערבים עניים למרות הירידה המובהקת בכמות הילדים הערבים העניים ב- 2600. הסיבה לעלייה באחוז הילדים הערבים נעוצה בירידה המשמעותית של המספר האבסולוטי של ילדים עניים במדינה. מכך ניתן להסיק ששיפור השיפור חל בקרב ילדים יהודים.	ירידה במספר המוחלט ב 2600		הערות

- משפחות ערביות מהוות כ- 37% מסך המשפחות העניות בישראל, זאת על אף שאחוזן באוכלוסיה הכללית הוא כ- 15% בלבד. בפועל, מדובר על פער של פי 2.5 מאחוזן באוכלוסיה.

הגורמים לעוני בחברה הערבית:

גורמים רבים משפיעים על מצב העוני בחברה הערבית ובהם:

- 1- מחסור בתקציבים ייעודיים אשר יוקצו הן למחלקות הרווחה והן לתכניות תומכות עבור אוכלוסיות כגון נוער בסיכון ואחרות.
- 2- מחסור בקיומו של גוף ממונה בעל ראייה הוליסטית ורגישה תרבותית, שיוכל להציע ולעקוב אחר תכנית למיגור העוני, בחברה הערבית ובכלל.
- 3- מחסור באזורי תעשייה ומסחר נגישים.
- 4- נגישות נמוכה לתעסוקה איכותית ומתגמלת וזאת בשל המחסור בתחבורה ציבורית. עבודה מתגמלת נמצאת רחוק מהפריפריה.
- 5- מחסור במעונות יום וכן העלות הגבוהה של המעונות, אשר מהווים חסם בפני נשים המעונינות לעבוד.
- 6- מערכת חינוך מיושנת ומחסור בתוכניות הכוונה לעולם התעסוקה החדש אשר הביאו לכך שאחוז תעסוקת הנשים הוא נמוך ולכך שהשתלבותן של רבות מהנשים בעולם התעסוקה בשנים האחרונות, היתה דווקא במשרות חלקיות, בתעסוקה לא איכותית, לא מתגמלת וללא אפיקי קידום.
- 7- מחסור בידע פיננסי אשר גורם לאזרחים הערבים "להסתבך" כלכלית כבר בגיל צעיר יחסית.
- 8- מחסור ברגישות תרבותית של המערכת הבנקאית. הבנק יכול דווקא להוות מנוף כלכלי למשפחה, אך בפועל, בשל הקושי שמערימה המערכת הבנקאית על החברה הערבית בקבלת אשראי ובפרט באשראי לדיור, מתקשות המשפחות לקנות או לבנות דירת מגורים. פעמים רבות מביא אותן הדבר להתנהלות פיננסית לא נכונה ואף מדרדר אותן למצב של עוני.
- 9- הלואות כספים בשוק האפור, במה שנדמה כ"מוצא אחרון" ולעומתה - אי יכולת לפירעון ההלוואה, גוררות לא מעט משפחות למצב של עוני. גביית החובות אף מלווה לא פעם גם בפגיעה גופנית, אשר מונעת מהלווה לחזור לשגרת חייו ופוגעת ביכולת ההשתכרות שלו ובאפשרותו להחזיר את ההלוואה.

10- מחסור ואף זלזול באכיפת חוקי עבודה - החל משכר מינימום לשעה ועד לבטיחות במקום העבודה.

מרבית עובדי הבניין אשר נהרגו באתרי הבנייה עד היום, היו ערבים.

11- אפליה ומדיניות מכוונת אשר מנציחה עוני וזאת לא רק על ידי הקצאת תקציבים פחותה אלא גם

באמצעות הפעלת בירוקרטיה אשר לעיתים מונעת מזכאים לקצבאות- לקבלן.

12- מצוקת הדיור.

13- שחיקת מעמד הביניים והפסד תרומתו לפיתוח הכלכלי.

14- אבטלה בגיל מבוגר. פרישה מוקדמת משוק העבודה ומחסור בתכנון פנסיוני.

15- בעיות בריאות, אשר מהוות בפני רבים חסם משמעותי להשתלבות בשוק העבודה. הדבר מגדיל

עוד יותר את הסיכוי לעוני.

סטטיסטיקות חשובות:

9.1 היישובים בישראל מדורגים מ- 1 עד 10 במדד הסוציאקונומי,⁷ דירוג נמוך יותר, יעיד על אוכלוסייה עניה יותר ועל מועצה מקומית אשר סובלת יותר ממחסור באמצעים:

נתונים על מדד סוציאקונומי:

הערות	מספר יישובים ערביים	מספר יישובים יהודים	מדד סוציאקונומי
כל היישובים הערביים נמצאים בנגב	9	11	1
	34	42	2
	26	36	3
	9	19	4
	4	31	5
פסוטה, ג'ש	2	29	6
מעיליא	1	37	7

מסקנות מהטבלה:

- 69 מהרשויות המקומיות הערביות (כ- 81%) נמצאות במדד סוציאקונומי 1 עד 3 ומהוות 77% מסך הרשויות באותה קטגוריה.
- הישוב מעיליא הינו בעל הדירוג הגבוה ביותר מבין היישובים הערבים והוא היחיד מביניהם שנמצא במדד 7 בסולם הסוציאקונומי. אחריו בסולם מדורגים היישובים פסוטה וג'ש, אשר ממוקמים במדד 6.

9.1 נתונים על אבטלה:8

נכון לחודש 08/2019		
4.5%	ארצי	ממוצע אבטלה
3.38%	יישובים יהודיים	

⁷ רשימה מלאה של יישובים ודירוגים בנספחים
⁸ ניתוח מידע על נתוני לשכת התעסוקה – נתונים מלאים בנספחים

6.59%	ישובים ערביים	
2.73%	ישובים יהודיים	חציון אחוז
6.59%	ישובים ערביים	אבטלה

הנתונים שלהלן, שהינם העדכניים לפי פרסומי לשכת התעסוקה, מעידים על הפער שבין החברה הערבית לבין החברה היהודית בנוגע לאחוזי האבטלה (הטבלה המפורטת לפי יישובים, מופיעה בנספחים למסמך זה). למעשה הפערים גדולים אף יותר, שכן שיטת החישוב של לשכת התעסוקה לוקחת בחשבון רק את דורשי העבודה אשר מגיעים בפועל ללשכות ואינה מתייחסת למובטלים שאינם רשומים בדו"חות. כך לדוגמא, אחוז האבטלה הרשום בג'סר אזרקא הוא כ- 4.5%, כאשר בפועל מדובר על מעל ל- 20% מובטלים, רובם גברים.

להלן טבלה אשר מסכמת את חומרת מצב האבטלה בישובים הערבים:

ב- 9 מתוך 86 רשויות מקומיות ומועצה אזורית אחת, עמד אחוז האבטלה על מעל ל 10%. מתוך הישובים, 8 נמצאים בנגב- אזור אשר לפי דו"ח בט"ל 2018, עלתה בו תחולת העוני בין השנים 2016 ו- 2017. בהשוואה, באותן השנים היה חריש- הישוב היהודי היחיד אשר ממוצע האבטלה בו עמד על יותר מ- 10% (והיה בפועל 10.28%)

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמאים	אקדמאים	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
29.30%	0	792	679	810	12	480	342	822	מ.א. אל קסום
19.99%	6	934	848	927	27	559	395	954	ערערה- בנגב
19.33%	3	991	901	1001	2	606	397	1003	כסיפה
12.72%	2	684	571	727	4	411	320	731	תל שבע
12.48%	1	565	454	587	6	341	252	593	לקיה
11.33%	3	346	255	352	8	205	155	360	שגב- שלום

10.41%	9	461	392	471	8	264	215	479	חורה
10.41%	6	321	239	315	10	180	145	325	שעב
10.11%	0	133	101	132	4	83	53	136	מ.א. נווה מדבר

בטבלה הבאה נציג נתונים על 10 יישובים עם מספר דורשי העבודה הגבוה ביותר:

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמ- אים	אקדמ- אים	אחוז נשים דורשות עבודה מסך דורשי העבודה	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
6.56%	11	2330	1501	2223	122	54.71%	1283	1062	2345	נצרת
9.63%	45	2094	1532	2089	48	55.73%	1191	946	2137	אום אל- פחם
9.79%	35	2063	1343	2061	22	60.11%	1252	831	2083	רהט
9.14%	13	1318	938	1271	60	55.22%	735	596	1331	סחי'ן
6.02%	24	1118	708	1087	48	55.42%	629	506	1135	שפרעם
7.12%	6	1049	747	1033	32	51.27%	546	519	1065	טמרה
19.33%	3	991	901	1001	2	60.42%	606	397	1003	כסיפה
19.99%	6	934	848	927	27	58.60%	559	395	954	ערערה- בנגב
9.34%	13	901	585	904	13	56.27%	516	401	917	ג'דידה- מכר
8.85%	11	906	717	870	46	56.00%	513	403	916	עראבה

השוואה לדוגמא בין נצרת ובת ים, אשר בהן מספר דורשי העבודה זהה, מאירה על הפער הקיים למשל באחוז ההשמות; בפועל מעיד הדבר על מחסור בהזדמנויות בנצרת. בנוסף, נוכל לזהות פערים גם ברמת ההשכלה בין דורשי העבודה; גורם זה משפיע גם כן על הסיכוי למציאת עבודה.

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמאים	אקדמאים	אחוז נשים דורשות עבודה מסך דורשי העבודה	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
6.56%	11	2330	1501	2223	122	54.71%	1283	1062	2345	נצרת
3.18%	71	2228	546	1954	368	52.5%	1220	1102	2322	בת ים

השוואה עם ה-OECD

"שיטת חישוב ממדי העוני של ה-OECD דומה לשיטה שפותחה בביטוח הלאומי והנהוגה בישראל – שתיהן מגדירות את ההכנסה הכספית הפנויה החציונית כאינדיקטור לרמת החיים ומגדירים אותה כקו העוני. עם זאת קיימים הבדלים מסוימים, הנוגעים בעיקר לחישוב סולם השקילות בין שתי צורות החישוב. מקור הנתונים לחישובי העוני בכל מדינות ה-OECD, כולל בישראל, הוא סקרי משקי בית שבהם נתונים על הכנסות הנערכים בד"כ בידי הלשכות המרכזיות לסטטיסטיקה. חישובי ה-OECD לגבי ישראל מבוססים אפוא על אותם נתונים כמו חישובי הביטוח הלאומי."⁹

לפי דוח שפורסם ב- 2018 על-ידי ה-OECD, עדיין ממוקמת ישראל בראש רשימת המדינות המפותחות בשיעור העוני בקרב נפשות (תרשים מלא בהמשך); וזאת על אף הצמצום בממדי העוני ובאי-שוויון בהכנסות בישראל¹⁰. ישראל ממשיכה להחזיק בתואר "המדינה בעלת שיעור העניים הגבוה ביותר" (בין היתר לאור שיפור במדינות אחרות הקרובות לישראל). הדוח מציין את העובדה כי 17.9% מאזרחי ישראל חיים מתחת לקו העוני (לפי הכנסה פנויה – שקלול OECD), מעט יותר מהנתון המקביל בארה"ב, בטורקיה ובמקסיקו. בנוסף, מתריע הדו"ח גם על בעיית העוני בקרב ילדים ועל הגידול במימדיה- כמעט כל ילד רביעי בישראל כיום הוא עני (23.8%), זאת לעומת כל ילד שביעי (13.5%) בממוצע במערב. הדו"ח מציג סימולציה אשר בוחנת מה היה קורה לילדים העניים במידה ושני הוריהם היו עובדים. תוצאותיה של הסימולציה היו יציאתה של ישראל מ"העשירייה הפותחת" וצניחה בתחולת העוני של ילדים לכ-5.6% בלבד מסך הילדים, שיעור כמעט זהה לממוצע ה-OECD העומד על כ-5.4%. לפי שיטת החישוב הישראלית, אחוז הילדים העניים גבוה אף יותר וירד מ-31% ב-2016 ל-29.6% ב-2017. ואולם, על אף השוני שבין שיטות החישוב, הטיעון שלעיל נשמר: מצב שבו שני הורים עובדים ומתוגמלים, יביא לשיפור משמעותי בתחולת העוני בכלל ובקרב ילדים בפרט.

בהמשך לכך, ואם ניקח בחשבון את מצב האוכלוסייה הערבית, אשר סובלת כאמור מתת תעסוקה של נשים, מתעסוקת נשים לא איכותית ומתנאים לא שוויוניים, אזי נוכל באופן וודאי לטעון כי שיפור המצב התעסוקתי של נשים ערביות, עשוי לתרום רבות לשיפור תחולת העוני ועומק העוני. בתרשימים¹¹ הבאים מובאת השוואה בין חישוב העוני לפי הכנסה פנויה (השיטה המקובלת וזו אשר מציבה את ישראל במקום האחרון) ובין חישוב תחולת העוני לפי הכנסה כלכלית (שמקורה בשוק העבודה ובשוק ההון), מהם ניתן להבין כי חישוב לפי הכנסה כלכלית, משפר את דירוג ישראל לעומת ממוצע ה-OECD.

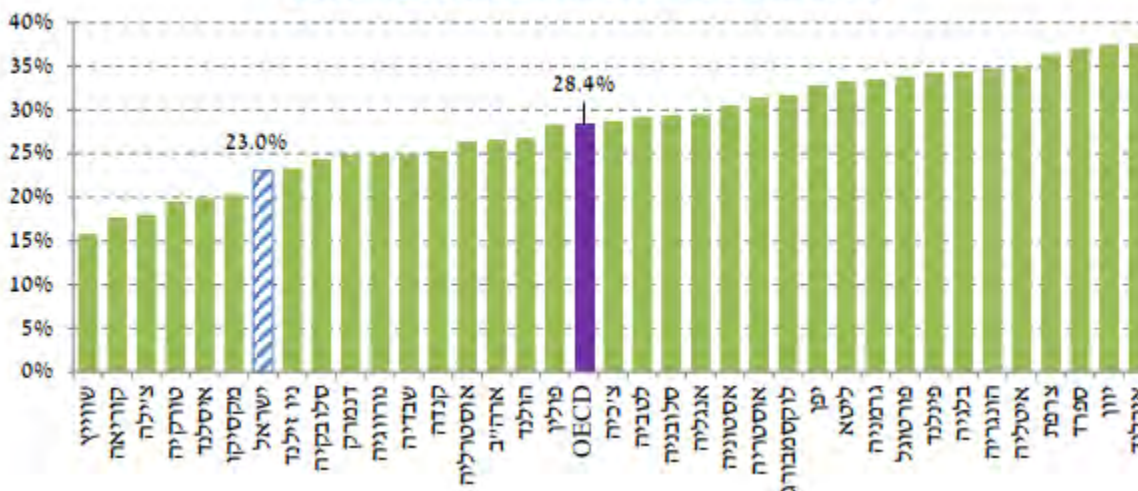
⁹ ציטוט מלא, עמ' 41, דוח בט"ל 2018
¹⁰ פירוט השיפור המלא בדוח בט"ל 2018
¹¹ מקור דוח העוני בט"ל 2018

השוני בין התוצאות מלמד כי בעיית העוני בישראל קשורה בחלקה גם להתערבות הממשלתית, הקטנה מדי בהשוואה למצב במדינות ה-OECD.

תרשים 12: שיעורי עוני בקרב נפשות (50% מחציון ההכנסה), מדינות OECD וישראל, שנים שונות (2012-2016; ישראל 2017), הגדרת ה-OECD לפי ההכנסה הפנויה

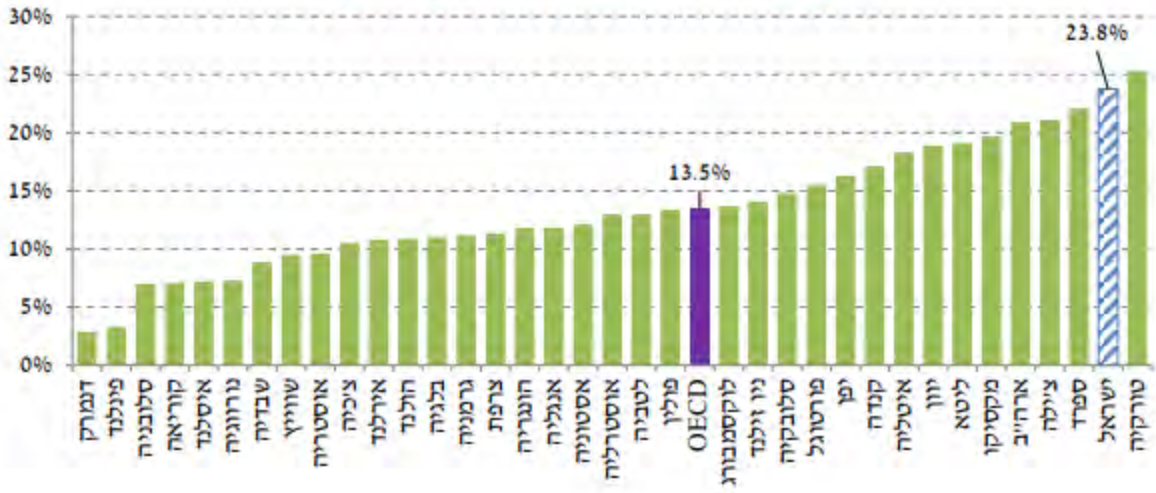

תחולת העוני של של נפשות לפי ההכנסה הכלכלית

בתרשים הבא ניתן לראות כי ישראל ממוקמת במקום הלפני אחרון ובפער של יותר מ-10% מהמוצע במדינות ה-OECD, בתחולת העוני בקרב ילדים

תחולת עוני בקרב ילדים לפי הכנסה פנויה

תופעות לוואי לעוני, האלימות כדוגמא:

הספרות המקצועית לעוני מצביעה על קשר ישיר בין הדרה ומחסור בהון כלכלי ישיר ובין תופעות שליליות כגון אלימות, קל וחומר כאשר מדובר במיעוט אתני אשר סובל הן ממחסור כלכלי והן מדיכוי והדרה ואשר נמצא בפער גדול ומוחשי אל מול קבוצת הרוב. אנשים באוכלוסיות אלו, נוטים לפעול בשיטת "אין מחיר", שכן אין להם מה להפסיד - לא השכלה ולא תעסוקה. לאור מצבם, קשה להם לעיתים רבות לתכנן את עתידם וקל יותר לפתות אותם ע"י כסף קל, שמקורו לרוב בפעילות שאינה חוקית. גם בקרב משפחות ונפשות אשר עובדות בעבודות שאינן איכותיות, או שאין בהן אופקי קידום, עולה משמעותית הסבירות לשימוש באלימות לצורך השגת מטרות כלכליות.

בדו"ח שפירסמה המשטרה ואשר מתייחס למצב הפשיעה בחברה הערבית, נכתב במפורש כי ביותר מ-60% מהמקרים, הרקע לפשיעה היה הרקע סכסוך כספי. בהמשך לכך, ראוי להזכיר גם את ממוצע גיל הכניסה של צעירים בחברה הערבית למאגרי רשות האכיפה והגביה, שהינו 28 שנים ואת ממוצע שנות החוב שלהם - שהינו 13 שנים. מדובר על גילאים צעירים בהרבה מאשר הממוצע באוכלוסיה הכללית, העומד על 35 שנים והסיבה לכך הינה, ככל הנראה, הבורות הפיננסית אשר שוררת בקרב הציבור הערבי בישראל ובפרט בקרב הצעירים בחברה הערבית. דברים אלו מהווים תמיכה וחזקו לטיעוננו בנוגע לדחיפות שבהסדרת מתן האשראי בחברה הערבית על ידי גופים מוסדיים מוסמכים ולא על ידי השוק האפור.

על פי נתוני משטרת ישראל, מתחילת העשור (2010), עלה שיעור עבירות האלימות בחברה הערבית (עבירות גלויות, כאשר החשוד בביצוע העבירה הוא ערבי אזרחי ישראל). נתונים נוספים לגבי הפשיעה והאלימות בחברה הערבית (2017), המהווה 21% מכלל האוכלוסיה:

- 51% מכלל האסירים היו ערבים.
- אחוז המעורבות בענייני סמים עמד על 30%.
- 93% מעורבות במקרי ירי.
- 64% מעורבות במקרי רצח.

דרישות:

הנתונים אשר הצגנו לעיל מחייבים אסטרטגיה חדשה והשקעה כלכלית במספר תחומים מקבילים. קיים צורך בתכנית חומש ובתכנית לעשור הקרוב, אשר יכללו יעדים ברורים ואשר ילוו על ידי צוות מעקב שיורכב מנציגים מהחברה הערבית- על גווניה. החלטה של התוכנית תהווה למעשה השקעה בכלל המשק, היות והשבחת ההון האנושי הערבי משמעה שניצול הקצבאות יקטן והכנסות המסים והארנונה תעלנה, דבר אשר ישפר את מצב התושבים, הרשויות המקומיות וקופת המדינה.

תחומים לטיפול מיידי:

- 1- חינוך: יש צורך בתוכניות הכוונה פיננסית לכל הגילאים, תכנית הכוון להשכלה ולתעסוקה כבר משלב חט"ב אשר תכלול עבודה על מיומנויות רכות ועל הטמעת ערכי עולם התעסוקה העתידי. בנוסף, יש צורך בהקצאת תקציבים לחינוך הטכנולוגי.
- 2- תעסוקה: הגברת התוכניות הקיימות, בפרט אלו הממוקדות בהעלאת אחוז תעסוקת הנשים. במקביל, יש צורך בתוכניות ייעודיות דוגמת מעגלים, אשר יתמקדו בחברה הערבית ובפרט באוכלוסיית הגברים הערבים מעל גיל 45. בנוסף, יש צורך בהקצאת תקנים לאזרחים הערבים בתפקידים איכותיים.
- 3- אזורי תעשייה ומסחר: תכנית מקיפה לבנייה או להרחבה של אזורי תעשייה ומסחר נגישים וזאת לצד חלוקת הכנסות מאזורים קיימים וייעוד הכספים לפרויקטים תעסוקתיים פנימיים ביישובים הערביים.
- 4- הפעלת מנגנון התקשרות ישירה של ספקים עם המשרדים הממשלתיים, בידיעת ובאישור המועצות המקומיות. כיום יש תקציבים שאינם מנוצלים או שמנוצלים לרעה וזאת בשל הבירוקרטיה מולה נאלצים להתמודד ספקים אשר מעוניינים להפעיל פרויקטים במועצות המקומיות הערביות.
- 5- בריאות: לאור הקשר המובהק שבין עוני וחולי, קיים צורך מיידי בהפעלת תכנית קידום בריאות יישובית בכל יישוב, אשר תכלול פעילות קהילתית ופרטנית.
- 6- הקמת פונקציה מתכללת ברשויות המקומיות, אשר תטפל בכל התחומים הנוגעים לתעסוקה כמקשה אחת ותחת קורת גג אחת נגישה לאוכלוסייה.

מקורות:

דוח עוני בט"ל:

https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/oni2017.pdf

דוח עוני לתת:

<https://www.latet.org.il/upload/files/15446269055c1122d99bb63885325.pdf>

דוח ועדת העוני חלק 1:

<http://molsa.gov.il/focus/documents/%D7%93%D7%95%D7%97%20%D7%94%D7%A2%D7%95%D7%A0%D7%99%2022.6.14.pdf>

דוח ועדת העוני חלק 2:1

https://www.btl.gov.il/Publications/more_publications/Documents/Veadat%20Allaluf2.pdf

נספחים:

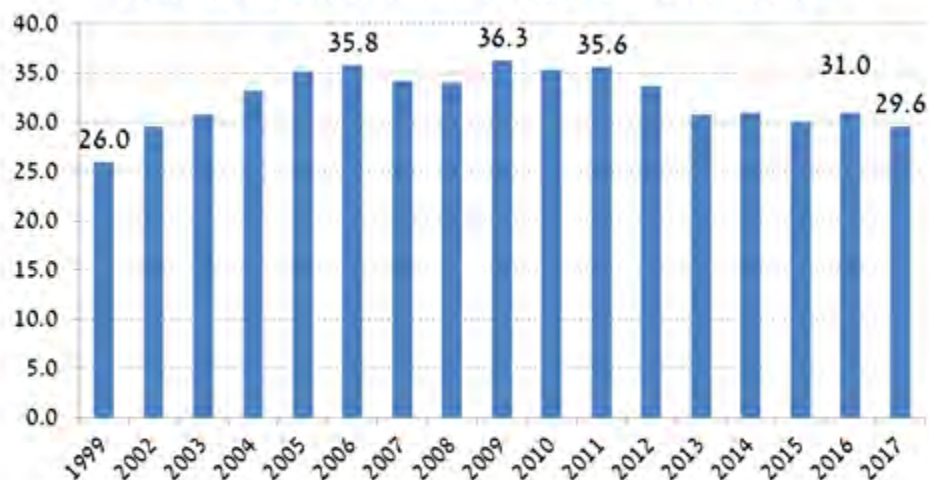
1. תרשימים מדוח העוני 2018

שיעור הנפשות העניות ירד מ-21.9% ל-21.2%

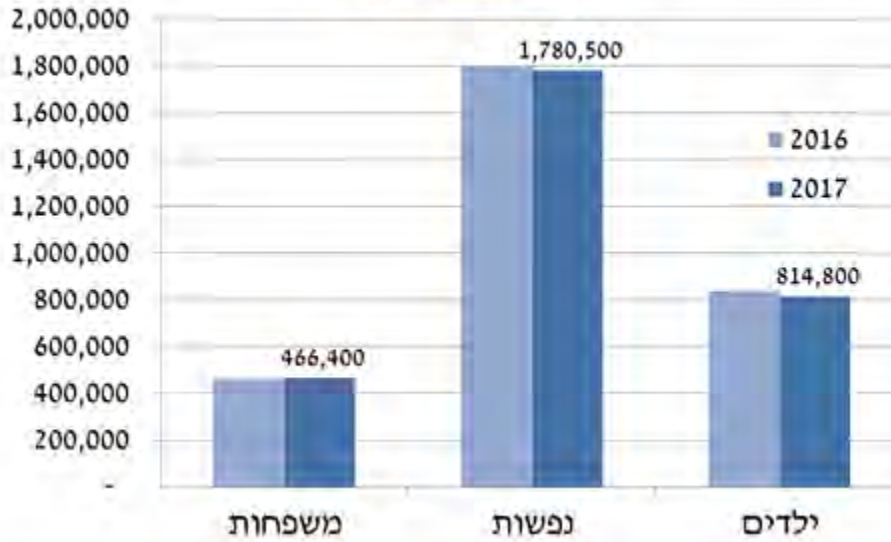
מספר הנפשות העניות ב-2017: 1,780,500

שיעור הילדים העניים ירד מ-31.0% ל-29.6%

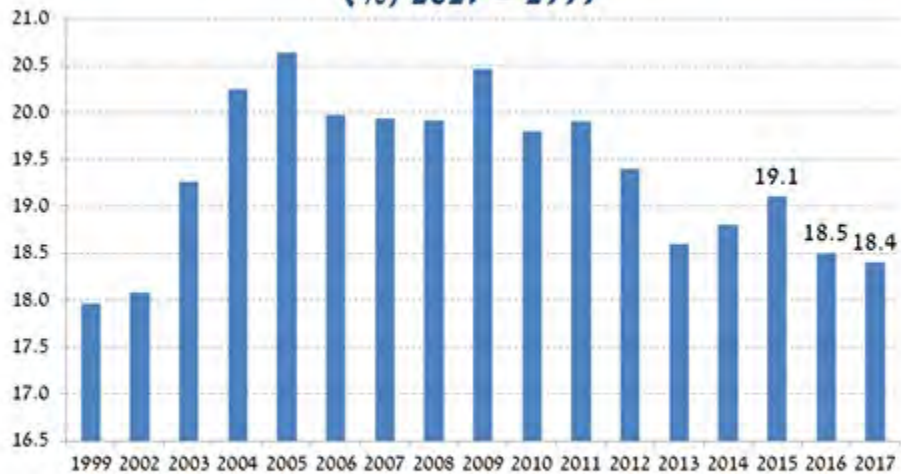

מספר הילדים העניים ב-2017: 814,800

**מספר החיים בעוני - משפחות, נפשות וילדים
ב-2016 וב-2017**

**תחולת העוני של משפחות ירדה במעט ב-2017
(%) 2017 – 1999**

* בשנת 2012 חלו שינויים מבניים בסקר עליו מתבססים הנתונים ובשל כך השינויים בין 2011 ל-2012 מושקפים גם את השינויים במבנה הסקר ובחגורתיו

מספר המשפחות העניות ב-2017: 466,400

תחולת העוני של נפשות, קשישים וילדים, 1998 – 2017

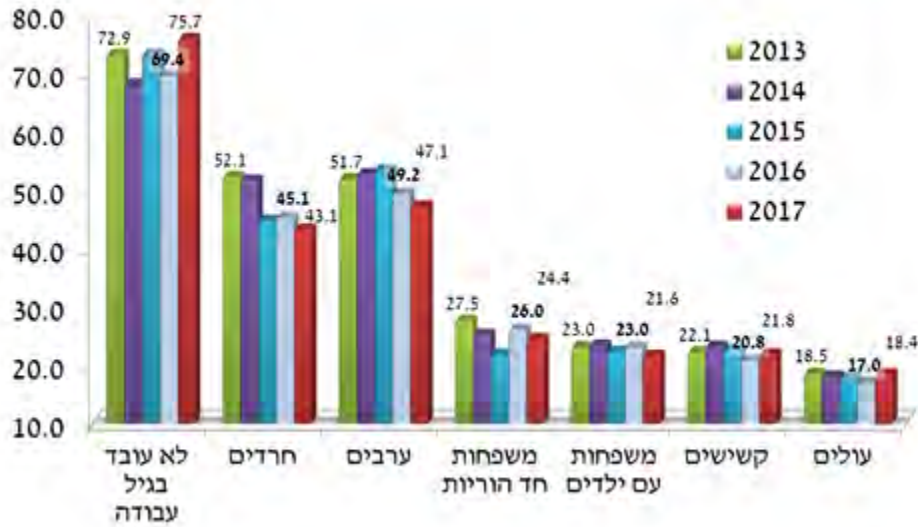

רמת החיים במונחי ההכנסה החציונית הפנויה עלתה ב-2017 ב-4.6%

השינוי הריאלי בין 2017 ל-2016 (אחוזים)	2017	2016	2015	סוג ההכנסה
ממוצעים				
4.8	17,773	16,912	16,558	כלכלית למשפחה
3.3	6,680	6,454	6,303	כלכלית לנפש (תקנית)
4.4	20,028	19,137	18,674	ברוטו למשפחה
3.0	7,692	7,448	7,253	ברוטו לנפש (תקנית)
4.5	16,520	15,770	15,431	נטו למשפחה
3.4	6,385	6,160	6,023	נטו לנפש תקנית
לפי חציון				
4.6	5,477	5,223	5,053	חציון הכנסה נטו לנפש תקנית
4.6	2,739	2,612	2,527	קו העוני לנפש תקנית

ד"ר אהרן מייסוס ישרים והוספת קצבאות

תחולת העוני של משפחות בקבוצות אוכלוסייה נבחרות, 2012 - 2017

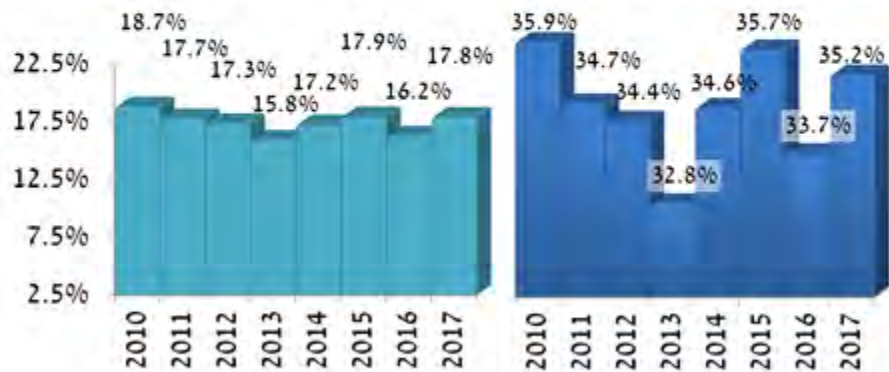

ההכנסה הממוצעת של משפחות עניות

רחוקה ב- 2017 ב-35.2% מקו העוני

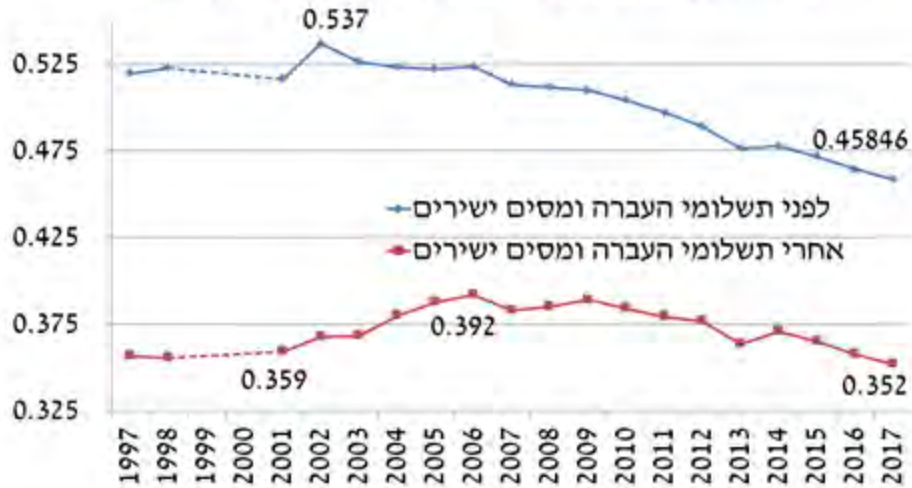
עלייה במדדים לעומק העוני (מרחק מקו העוני) וחומרת העוני ב- 2017

המדד לחומרת העוני (FGT) עומק העוני (מרחק מקו העוני ב-%)

**נמשכת הירידה במדד לפי ההכנסה הכלכלית (1.3%)
והפנויה (1.6%) בין 2016 ל-2017**

התפתחות מדד ג'יני לאי-שוויון בהכנסה הכלכלית והפנויה:

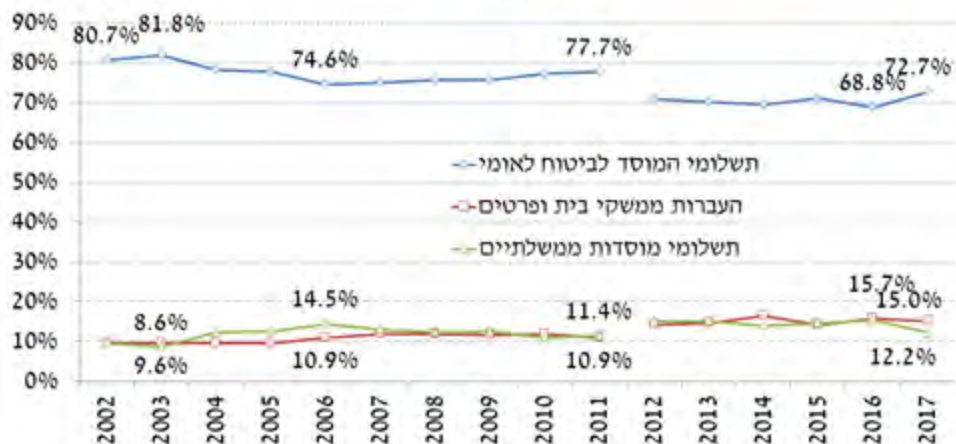

**שיעור העלייה הריאלית בהכנסה הפנויה (%)
לפי חמישונים, 2017:**

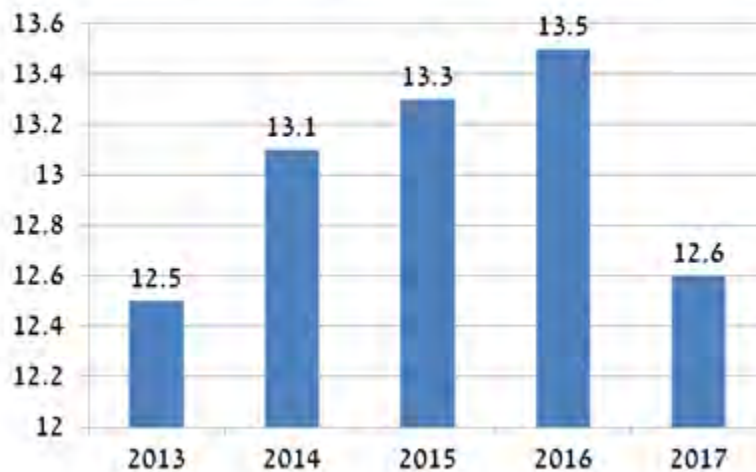
תשלומי המוסד לביטוח לאומי גורמים ל- 72.7% מצמצום העוני של משפחות

משקל הקצבאות ותשלומי ההעברה לפי מקורם בצמצום תחולת העוני של משפחות, 2017 – 2002

לראשונה מאז 2013 –

תחולת העוני בקרב משפחות עובדות ירדה ב-2017

תחולת עוני של משפחות לפי מאפייני ראש משק הבית, 2017

הכנסה מעבודה וקצבאות אוניברסליות ביחס לקו העוני:

כאשר השיעור מקו העוני נמוך מ-100, טיפוס המשפחה יהיה עני

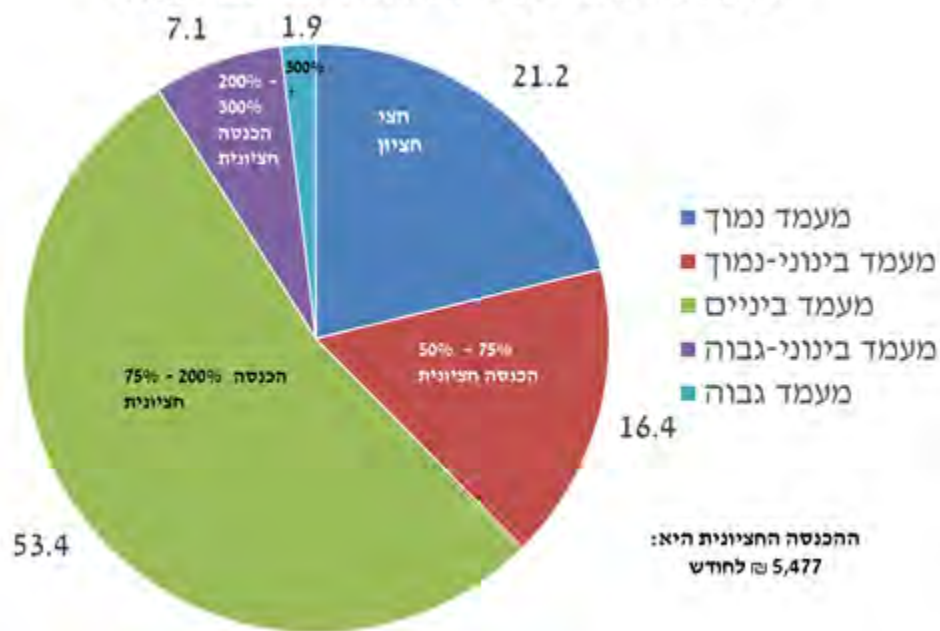
יחיד+1 עובד משרה מלאה בשכר מינימום	זוג+4 עובדים ביחד שתי משרות בשכר מינימום	זוג+2 עובדים ביחד משרה וחצי בשכר מינימום	
₪ 5,025	₪ 10,050	₪ 7,538	שכר
(₪ 192)	(₪ 368)	(₪ 280)	תשלומי חובה
₪ 150	₪ 714	₪ 338	קצבת ילדים
₪ 4,983	₪ 10,396	₪ 7,596	סה"כ הכנסות
₪ 5,477	₪ 11,639	₪ 8,764	קו העוני
91%	89%	87%	שיעור מקו העוני

הכנסה מעבודה וקצבאות אוניברסליות ביחס לקו העוני (%)

הרכב משק הבית	ההכנסה הפנויה משכר מינימום לחודשי למשרה אחת	ההכנסה הפנויה משכר מינימום לחודשי לשתי משרות	ההכנסה הפנויה משכר מינימום לחודשי למשרה אחת וחצי	ההכנסה הפנויה משכר מינימום לחודשי למשרה אחת	פעמיים ההכנסה פנויה משכר ממוצע לחודשי
יחיד	265	-	-	141	-
יחיד עם ילד	172	-	-	91	-
יחיד עם 2 ילדים	136	-	-	71	-
יחיד עם 3 ילדים	117	-	-	61	-
זוג	166	177	132	88	333
זוג עם ילד	127	135	102	69	257
זוג עם 2 ילדים	107	114	87	59	217
זוג עם 3 ילדים	93	99	76	52	189
זוג עם 4 ילדים	84	89	68	48	169
זוג עם 5 ילדים	76	81	62	44	152

* המחשבה כשסוף ילד נולד קצבת ילדים חוזר סופיים או יסיר ממוצע בתחומה בניהו תשלום חובה.

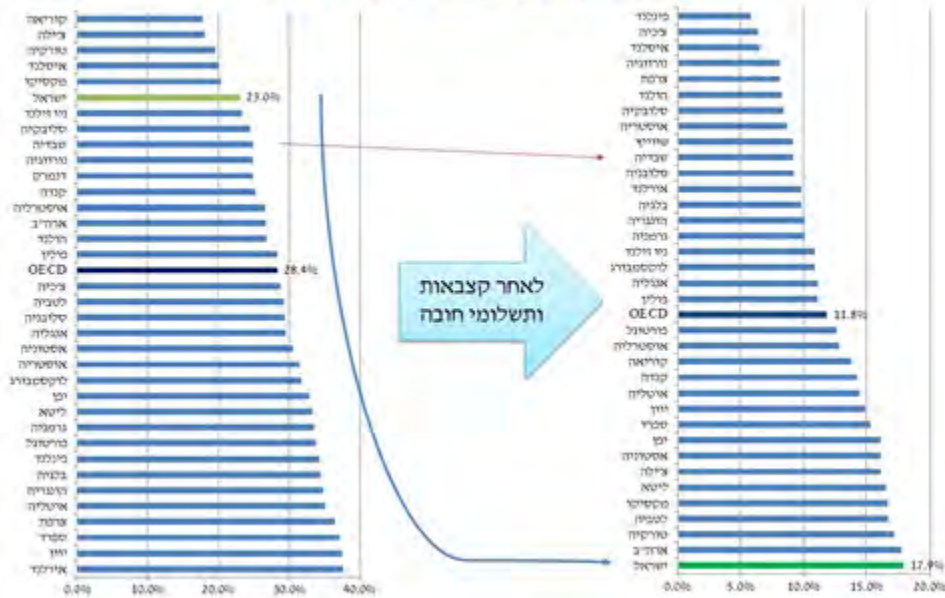
מעמדות בישראל על פי הגדרת ה-OECD-2017

מעמד הביניים בישראל כשיעור מההכנסה וכשיעור מהאוכלוסייה 2017-1997

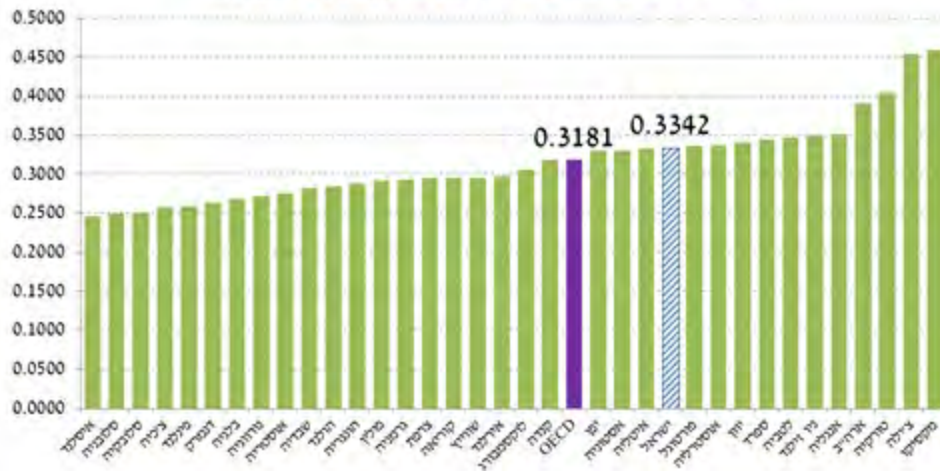

תחולת העוני במדינות ה-OECD לפני ואחרי תשלומי העברה ומסים

מדד ג'יני לאי השוויון בהכנסה הפנויה - ישראל בהשוואה בינלאומית, שנים שונות*

מדד ג'יני בישראל גבוה ב-5.1% מהמוצע ב-OECD

ישראל, 2017
מדינת ה-OECD, הערו המעודכן ביותר ממו השנים 2012 - 2016

שינויים שחלו ב- 2018 וצפויים להשפיע על העוני והאי-שוויון

- העלאת שכר המינימום**
 בדצמבר 2017 בוצעה העלאה בשיעור של 6% ל-5,300 ₪ לחודש.
 עליה זו צפויה להשפיע להפחתת ממדי העוני והאי-שוויון בקרב האוכלוסייה העובדת שיותר מרבע ממנה משתכרת עד שכר המינימום, וכן על האוכלוסייה כולה.
- קצבאות זקנה ושארירים בתוספת השלמת הכנסה**
 - הגדלת הקצבה:** ב-2018 חלה פעימה נוספת של הגדלת קצבאות אזרח ותיק ושארירים הזכאים לתוספת השלמת הכנסה. התוספת היא בסכומים שבין 31 ש"ח ל-113 ש"ח למשפחה.
 - הגדלת ה"דיסריגרד":** הסכום שאינו מובא בחשבון במבחן ההכנסות מעבודה (דיסריגרד) הועלה ב-1.5% מהשכר הממוצע ל-21.5% ליחיד ו-25.5% למי שאינו יחיד.
 - תוספת וותק:** הוגדלה תוספת הוותק עבור כל שנת ביטוח למקבלי קצבאות לאזרחים וותיקים, מה שמשפיע על עקרות בית שעבדו רק מספר מועט של שנים (פחות מ-12 שנים), עולים חדשים ועוד קבוצות שחוק פנסיה חובה חוקק בשלב מאוחר מדי של הקריירה המקצועית שלהם או נשים שלא עבדו מספיק שנים.
- סיעוד**
 המרת קצבת הסיעוד לקצבה בכסף החל באמצע 2018, צפויה להגדיל את ההכנסה השוטפת של המשפחות ב-2018 ויותר מכך בשנים שלאחר מכן.

תחולת העוני של נפשות, קשישים וילדים, 1998 – 2017

2. נתוני תעסוקה נכון לחודש 12-2019-08

יישובים ערביים מסודרים לפי אחוז האבטלה מהגבוה לנמוך

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמאים	אקדמאים	אחוז נשים דורשות עבודה מסך דורשי העבודה	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
29.30%	0	792	679	810	12	58.39%	480	342	822	מ.א. אל קסום
19.99%	6	934	848	927	27	58.60%	559	395	954	ערעה-בנגב
19.33%	3	991	901	1001	2	60.42%	606	397	1003	כסיפה
12.72%	2	684	571	727	4	56.22%	411	320	731	תל שבע
12.48%	1	565	454	587	6	57.50%	341	252	593	לקיה
11.33%	3	346	255	352	8	56.94%	205	155	360	שגב-שלום
10.41%	9	461	392	471	8	55.11%	264	215	479	חורה
10.41%	6	321	239	315	10	55.38%	180	145	325	שעב
10.11%	0	133	101	132	4	61.03%	83	53	136	מ.א. נווה מדבר
9.79%	35	2063	1343	2061	22	60.11%	1252	831	2083	רהט
9.63%	45	2094	1532	2089	48	55.73%	1191	946	2137	אום אל-פחם
9.44%	0	169	117	163	8	57.89%	99	72	171	כאוכב אבו אל-היג'א
9.34%	13	901	585	904	13	56.27%	516	401	917	ג'דידה-מכר
9.14%	13	1318	938	1271	60	55.22%	735	596	1331	סח'נין
8.85%	11	906	717	870	46	56.00%	513	403	916	עראבה
8.78%	6	538	368	537	9	55.68%	304	242	546	מעלה עירון
8.76%	7	854	584	836	31	58.25%	505	362	867	מגאר
8.64%	2	423	275	414	11	57.41%	244	181	425	דייר חנא
8.13%	3	618	393	601	21	49.84%	310	312	622	כפר מנדא
8.07%	0	244	159	237	7	54.10%	132	112	244	עילוט
7.71%	4	464	299	470	3	54.33%	257	216	473	אבו סנאן
7.67%	7	245	147	249	4	60.87%	154	99	253	טובא-זנגרייה
7.65%	1	276	204	276	7	52.65%	149	134	283	בענה
7.58%	3	78	60	81	1	62.20%	51	31	82	עין קנייא
7.45%	3	209	152	208	5	57.28%	122	91	213	בוקעאתא
7.34%	1	81	39	81	3	59.52%	50	34	84	ע'ג'ר
7.31%	2	125	83	124	6	62.31%	81	49	130	מסעדה
7.12%	6	1049	747	1033	32	51.27%	546	519	1065	טמרה
6.89%	1	143	80	143	4	52.38%	77	70	147	מזרעה
6.77%	16	615	447	603	30	49.92%	316	317	633	כפר כנא
6.64%	2	355	236	344	14	55.03%	197	161	358	נחף

¹² <https://www.taasuka.gov.il/he/InfoAndPublications/Pages/MonthlyReports.aspx#k=%20ListID:%2233637105-4558-4b58-a265-40e5d562b6e9%22>

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמאים	אקדמאים	אחוז נשים דורשות עבודה מסך דורשי העבודה	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
6.56%	11	2330	1501	2223	122	54.71%	1283	1062	2345	נצרת
6.56%	0	458	256	454	14	59.19%	277	191	468	מג'ד אל-כרום
6.41%	4	323	233	324	7	48.04%	159	172	331	כאבול
6.38%	2	210	132	203	8	45.02%	95	116	211	אבו גוש
6.26%	0	355	208	348	21	69.11%	255	114	369	בית ג'ן
6.24%	2	243	145	240	5	45.31%	111	134	245	ביר אל-מכסור
6.09%	7	202	89	199	5	56.37%	115	89	204	זרזיר
6.02%	24	1118	708	1087	48	55.42%	629	506	1135	שפרעם
6.01%	1	363	280	347	18	53.97%	197	168	365	אכסאל
6.00%	0	189	125	180	15	50.26%	98	97	195	מ.א. אל-בטוף
6.00%	4	117	59	112	8	70.83%	85	35	120	סאג'ור
5.91%	1	246	178	244	5	55.82%	139	110	249	בסמ"ה
5.87%	1	304	175	301	9	58.39%	181	129	310	כפר יאסיף
5.86%	2	159	78	154	8	64.81%	105	57	162	שבלי - אום אל-גנם
5.81%	38	694	271	638	87	52.97%	384	341	725	מעלות-תרשיחא
5.80%	3	140	79	139	4	58.74%	84	59	143	כעביה-טבאש-חג'אג'רה
5.73%	2	317	214	313	15	59.15%	194	134	328	דייר אל-אסד
5.53%	3	300	211	296	10	52.94%	162	144	306	עין מאהל
5.50%	4	322	221	311	17	57.32%	188	140	328	אעבלין
5.49%	8	388	243	375	21	53.54%	212	184	396	ריינה
5.42%	2	216	125	206	20	61.06%	138	88	226	ראמה
5.42%	2	164	68	162	2	69.51%	114	50	164	ג'ולס
5.39%	4	323	207	302	24	60.74%	198	128	326	טורעאן
5.35%	8	268	182	262	11	63.37%	173	100	273	מג'דל שמש
5.31%	1	437	288	412	28	54.77%	241	199	440	יפייע
5.22%	5	447	258	443	18	58.13%	268	193	461	ערערה
5.16%	1	145	71	141	6	52.38%	77	70	147	עיילבון
5.13%	6	208	133	198	12	52.86%	111	99	210	בועיינה-נוג'ידאת
5.11%	2	171	115	161	10	57.89%	99	72	171	משהד
5.02%	5	323	197	324	3	61.16%	200	127	327	ירכא
4.76%	5	394	174	381	27	59.07%	241	167	408	דאלית אל-כרמל
4.66%	8	268	129	262	19	55.87%	157	124	281	עספיא
4.62%	0	201	135	191	11	49.01%	99	103	202	דבורייה

שיעור אבטלה מוערך ביישוב	השמות מתוך הפניות	דורשי עבודה שאינם עובדים	הבטחת הכנסה	אינם אקדמאים	אקדמאים	אחוז נשים דורשות עבודה מסך דורשי העבודה	נשים	גברים	סה"כ דורשי עבודה	יישוב
4.43%	3	79	31	73	10	56.63%	47	36	83	פסוטה
4.28%	6	157	67	161	4	56.97%	94	71	165	כסרא-סמיע
4.08%	0	139	75	138	6	50.00%	72	72	144	בסמת טבעון
3.97%	5	118	46	114	8	59.02%	72	50	122	יאנוח-ג'ת
3.83%	14	473	256	469	13	51.66%	249	233	482	באקה אל-גרביה
3.82%	3	340	158	326	23	56.45%	197	152	349	כפר קרע
3.60%	23	661	445	749	22	54.47%	420	351	771	טייבה
3.51%	4	109	52	103	7	51.82%	57	53	110	זמר
3.47%	5	214	43	213	4	41.94%	91	126	217	ג'סר א-זרקא
3.35%	1	95	52	86	11	46.39%	45	52	97	בוקייעה
3.15%	1	181	26	169	13	47.25%	86	96	182	פורידיס
3.08%	0	51	18	46	5	58.82%	30	21	51	מעיליא
2.90%	6	266	136	286	13	50.84%	152	147	299	קלנסווה
2.86%	3	158	78	151	8	42.77%	68	91	159	ג'ת
2.79%	0	79	38	80	7	54.02%	47	40	87	חורפיש
2.63%	0	44	17	39	6	57.78%	26	19	45	ג'ש
2.00%	0	33	11	32	2	44.12%	15	19	34	כפר כמא
1.99%	2	30	5	27	3	56.67%	17	13	30	כפר ברא
1.96%	7	193	68	189	9	52.53%	104	94	198	כפר קאסם
1.71%	2	69	30	68	5	53.42%	39	34	73	ג'לג'וליה
1.39%	11	167	17	152	17	52.07%	88	81	169	טירה
0.63%	0	21	17	21	0	61.90%	13	8	21	מ.א. בוסתן אל-מרג'

3. רשימת יישובים ערביים ומדד סוציאקונומי – מסודר לפי מדד מהנמוך לגבוה (ימינה – שמאלה)

מדד סוציו אקונומי 1	מדד סוציו אקונומי 2	מדד סוציו אקונומי 3	מדד סוציו אקונומי 4
רהט	אום אל-פחם	באקה אל-גרביה	טירה
חורה	טמרה	טייבה	ג'ולס
כסיפה	עראבה	כפר קאסם	ג'ת
לקיה	קלנסווה	נצרת	דאלית אל-כרמל
ערעה-בנגב	בועיינה-נוג'ידאת	סח'נין	חורפיש
שגב-שלום	בוקעאתא	שפרעם	כפר קרע
תל שבע	ביר אל-מכסור	אבו גוש	מזרעה
אל קסום	בסמ"ה	אבו סנאן	עספיא
נווה מדבר	בסמת טבעון	אכסאל	ראמה
	ג'סר א-זרקא	דיר אל-אסד	מדד סוציו אקונומי 5
	טובא-זנגרייה	זמר	כפר יאסיף
	כעביה-טבאש- חג'אג'רה	יאנוח-ג'ת	עיילבון
	כפר כנא	יפיע	פקיעין (בוקיעה)
	כפר מנדא	ירכא	מדד סוציו אקונומי 6
	מגאר	כאוכב אבו אל-היג'א	ג'ש (גוש חלב)
	מג'ד אל-כרום	כסרא-סמיע	פסוטה
	מסעדה	כפר ברא	מדד סוציו אקונומי 7
	מעלה עירון	מג'דל שמס	מעיליא
	משהד	סאג'ור	
	נחף	ערעה	
	ע'ג'ר	שבלי - אום אל-גנם	
	עילוט		
	עין מאהל		
	עין קנייא		
	פורידיס		
	ריינה		
	שעב		
	אל-בטוף		
	בוסתן אל-מרג'		

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

مركز مساواة
מרכז מוסאווה
Mossawa Center

